

Til: Statsministerens kontor
v. statsminister Jonas Gahr Støre

Kopi: OED, LMD, KDD, UD, JD, Sametinget

Deres referanse: [Deres ref.]

Vår referanse: 2023/54

Dato: 02.10.2023

Publikasjonsnr.: NIM-B-2023-019

Fosen-saken - mulig nytt menneskerettsbrudd og behov for evaluering

1. Innledning

Det har nå snart gått 2 år siden Høyesteretts storkammeravgjørelse falt i Fosen-saken. Dommen fastslår at både ekspropriasjonstillatelsen og konsesjonsvedtaket til to vindkraftanlegg var ugyldige fordi de krenket rettighetene til reineierne på Fosen etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 27, som har forrang i norsk rett.¹

NIM har tidligere sendt brev til olje- og energidepartementet (OED) (den 01.04.2022 og 17.02.2023) i anledning Høyesteretts avgjørelse i Fosen-saken, samt hatt et møte med statsråd Aasland (03.03.2023).

Så vidt vi er kjent med, driftes vindkraftanleggene som tidligere, uten modifikasjoner. De forholdene som Høyesterett fant utgjorde brudd på menneskerettigheter i oktober 2021 har ikke opphørt. Dette betyr at menneskerettighetsbruddet ikke er avsluttet.

NIM advarer nå om at en ytterligere bestemmelse i SP, artikkel 2 (3), kan stå i fare for å bli brutt. NIM ber videre statsministeren å vurdere om OEDs håndtering av saken bør evalueres.

2. Brudd på SP artikkel 27

Etter mange diskusjoner i mediene og etter en uke med aksjoner i regjeringkvartalet i februar/mars 2023, erkjente norske myndigheter at reindrifsamenes rettigheter på Fosen var krenket, slik Høyesterett hadde påpekt. Før regjeringens beklagelse hadde departementets syn vært at menneskerettighetsbruddet ikke hadde inntrådt på domstidspunktet, men ville kunne inntreffe «på sikt». NIMs syn har hele tiden vært at Høyesterettsdommen fastslår at det er *trusselen* om nedleggelse av reindriften på sikt som *utgjør* menneskerettighetsbruddet.²

¹ HR-2021-1975-S, avsn. 11, 151 og 153.

² HR-2021-1975-S, avsn. 141 og 144.

Denne trusselen er ikke blitt mindre. Ett år etter at dommen falt, uttrykte Statsforvalteren i Trøndelag sterk bekymring for reindriften bærekraft på Fosen, noe som i særdeleshet skyldtes inngrepssituasjonen. Statsforvalteren sa også at «Dersom det ikke gjøres endringer i vilkårene for reindriftsnæringa på Fosen i løpet av kort tid, vurderes drifta som ikke bærekraftig da det ikke lenger er mulig å drive reindrift i tråd med formålsparagrafen i reindriftsloven 'økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift....'»³ Det er liten grunn til å anta at situasjonen har bedret seg det siste året. Menneskerettighetsbruddet er altså pågående.

NIM er kjent med at det har foregått konsultasjoner mellom olje- og energidepartementet og reinbeitedistriktene etter dommen. I konsultasjonssporet later det til å være stor avstand mellom partene med hensyn til hva som skal utredes. NIM kjenner også til at det de siste månedene har foregått mekling mellom reinbeitedistriktet og selskapene. Samtidig går månedene, og risikoen øker for at reindriften blir stadig mindre bærekraftig.

3. Internasjonal kritikk

FNs permanente forum for urfolksspørsmål vedtok på sin 21. sesjon, i april 2022, en oppfordring til norske myndigheter om å sikre gjennomføring av dommen fra norsk Høyesterett:

The Permanent Forum calls on affected Member States to implement the rulings of their supreme courts on indigenous peoples' rights, such as the recent court decision in Norway on wind turbines in Fosen, in full cooperation with indigenous peoples.⁴

På sesjonen i 2023, ble oppfordringen gjentatt og forsterket. Det ble vist til at brudd på rettighetene til urfolk også skjer i de statene som har sluttet seg til ILO-konvensjon 169 om urfolks rettigheter (som Norge). Rapporten sier videre:

The Permanent Forum welcomes the landmark ruling in October 2021 by the Supreme Court of Norway protecting Indigenous Peoples from the establishment of a windmill park that would interfere with their traditional reindeer grazing areas. The Permanent Forum urges the Government of Norway to implement the decision of the Supreme Court without delay.⁵

Det er beklagelig at Norge, som internasjonalt har hatt et svært godt omdømme når det gjelder å ivareta urfolks rettigheter, nå får denne type kritikk.

³ Brev fra Statsforvalteren i Trøndelag til Fovsen Njaarke sitje (Sør og nordgruppen), datert 08.10 2022.

⁴ E/2022/43-E/C.19/2022/11, avsn. 65.

⁵ E/2023/43-E/C.19/2023/7, avsn, 51.

4. Menneskerettslig reparasjonsplikt

FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 2 (3), som også har forrang i norsk rett, sier at staten må sikre at enhver, «hvis rettigheter eller friheter etter denne konvensjon blir krenket, skal ha adgang til effektive rettsmidler..» I begrepet «effektive rettsmidler» ligger mer enn bare tilgang til domstolsapparatet. Slike rettsmidler kan gå ut på å tilbakestille forhold (restitusjon), rehabilitere områder, tilby erstatningsområder, yte kompensasjon eller treffe andre tiltak som å gi offentlige beklagelser, samt å gi garantier mot gjentakelse av bruddet, for eksempel gjennom endringer i lover og praksis. I følge FN's menneskerettighetskomité har statene plikt til først å sørge for at konvensjonsbruddet opphører. I saker hvor komiteen har konstatert brudd, er det et krav at statene rapporterer om hvilke planer de har for reparasjon av bruddet innen 6 måneder.⁶ I Fosen-saken er menneskerettsbruddet ikke avsluttet eller reparert selv om det nå har gått 2 år siden dommen, utover at regjeringen i mars 2023 beklaget det.

Etter NIMs syn er det betydelig risiko for at Norge er i ferd med å krenke også SP artikkel 2 (3) om menneskerettslig reparasjonsplikt.

5. Videre oppfølging

Statsministeren sa i Sametinget 9. mars d.å.: «Regjeringen tar sitt ansvar på det største alvor, og vil jobbe grundig og så raskt som mulig videre med å følge opp dommen fra Høyesterett». I sin redegjørelse til Stortinget om regjeringens oppfølging av Fosen-saken fire dager senere sa statsråd Aasland at «Departementet skal følge opp Høyesteretts dom, slik at rettighetene til reindriftsamene på Fossen blir ivaretatt. Vi ønsker at vi får løst saken så fort som mulig.»

NIM opplever likevel at tilliten de samiske miljøene har til regjeringen er tynnslett. Reindriften stiller spørsmål ved om norske rettsstatsgarantier gjelder dem. Staten har vært tungt inne på vindkraftselskapenes side, mot reindriften, med betydelige ressurser i omfattende rettsprosesser. Når reindriften, til tross for dette, vinner i Høyesterett, opplever de at avgjørelsen ikke blir fulgt opp. Fram til aksjonene i regjeringskvartalet i februar/mars 2023, hevdet departementet at Høyesterett *ikke* hadde konkludert med at vindkraftanleggene utgjorde menneskerettighetsbrudd. I dag, to år etter at avgjørelsen falt, og sju måneder etter at departementet erkjente at Høyesterett konkluderte med menneskerettighetsbrudd, drives vindkraftverkene som før og reparasjonsplikten er heller ikke oppfylt på annen måte.

Som nevnt er det en del av den menneskerettslige reparasjonsplikten etter SP artikkel 2 (3) å gi garantier mot gjentakelse av bruddet, for eksempel gjennom endringer i lover og praksis. NIM ber statsministeren vurdere om departementets håndtering av denne

⁶ Valgfri protokoll til SP, artikkel 4 (2).

saken har vært i samsvar med statens ansvar for å sikre menneskerettighetene etter Grunnloven § 92.

NIM ber også om at det vurderes å iverksette en uavhengig evaluering av departementets rolle i denne saken, både for å sikre at tilsvarende brudd ikke skjer i årene som kommer, men også for å sikre læring som kan bidra til bedre dialog og prosesser fremover.

Vennlig hilsen
for Norges institusjon for menneskerettigheter

Adele Matheson Mestad

Direktør

Gro Nystuen

Assisterende direktør

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og har dermed ingen signatur.